

DIETER TELEMANS

EDDY VLEESCHDRAGER 'Volgens de lijsten kan de waarde vijf miljard dollar bedragen. Maar dat is louter hypothetisch.'

De vervloekte steen

In Zuid-Afrika wordt de vondst van de grootste diamant ooit gemeld, dubbel zo groot als de vorige recordhouder. Maar bij de Antwerpse meester-slijpers, zowat de enigen die dergelijke stenen kunnen bewerken, komen meteen vragen op. Over de vloek van de grote diamanten. DOOR CHRIS DE STOOP

Het stond eind augustus in alle kranten: in een mijn in Zuid-Afrika werd de grootste diamant ooit ontdekt en daarna onder strenge beveiligingsmaatregelen naar een bankkluis in Johannesburg gebracht. Een steen van wel anderhalve kilo, ruim 7000 karaat, de omvang van een pompelmoes of kokosnoot. Dat is dubbel zo groot als de vorige recordhouder, de beroemde Cullinan (3106 karaat), die in 1905 in de Premiermijn nabij Pretoria werd gevonden en later in de Britse kroonjuwelen werd verwerkt. De nieuwe megadiamant, waarvan alleen een onduidelijk, groen beeld via een gsm-foto werd verspreid, zou in een mijn in de Noordwest Provincie in een engte of spleet zijn aangetroffen. Ondanks het waas van geheimzinnigheid, dat in de diamantwereld niet ongewoon is, werd de vondst al meteen als de 'Steen van de Eeuw' in de internet-encyclopedie Wikipedia opgenomen.

Het nieuws werd door veel diamantairs met ingehouden adem gevolgd. In de Zuid-Afrikaanse pers spraken sommigen al hoopvol over 'het achtste wereldwonder' of meenden zelfs dat het hier om de legendarische 'skaapskop' ging. De vondst zou zijn voorspeld door een Afrikaner boer-profeet, 'de siener van Rensburg', die een visioen had van een superdiamant in de vorm van een schapenkop – die helaas ongeluk zou brengen aan wie hem zou vinden. In het Antwerpse diamantwereldje werd vooral afwachtend gereageerd. Expert-consulent Eddy Vleeschdrager: 'Ik heb vragen en ik zal u uitleggen waarom. Maar als het waar zou zijn, zou het een uniek meesterwerk van de natuur zijn. Dan zou het doodjammer zijn om zo'n monument te kloven en te slijpen. Het zou wel een enorme boost voor onze kwijnende diamantindustrie betekenen, want het zijn bijna alleen Antwerpse experts die dat zouden aankunnen...'

ONSCHATBARE WAARDE

Het gaat niet goed met het steentje in Antwerpen. Door de globalisering van de diamantsector moeten tientallen berooide makelaars en slijpers al van koosjere voedselpakketten overleven. De bewerking van kleine diamanten gebeurt nu in lagelonenlanden, zodat er van de vroegere 30.000 diamantbewerkers in Antwer-

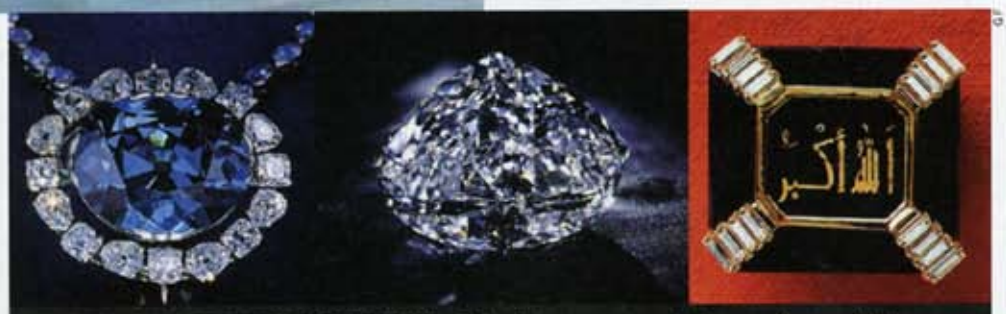
pen en de Kempen nog amper 1000 overblijven. 'Maar die zijn net gespecialiseerd in de grote, dure stenen, waarvoor alleen zij het vakmanschap en de knowhow hebben', zegt Vleeschdrager. Hij is zelf geboren in een diamantfamilie van de vierde generatie, werd opgeleid als klover, zager, snijder en slijper, en heeft zich op kleurstenen toegelegd. Hij is nu 67 jaar, maar de passie en magie zijn nog lang niet weg, en hij kan nog altijd door een coup de foudre voor een steen overvallen worden. Hij schreef al in 1983 het standaardwerk *Hardheid 10*, waarvan in het Nederlands, Frans en Engels honderdduizend exemplaren zijn verkocht. Over enkele weken verschijnt een nieuwe, aangevulde editie.

De waarde van een diamant is afhankelijk van de vier C's: *carat* (gewicht), *clarity* (zuiverheid), *colour* (kleur) en *cut* (vorm). Als het nieuws over de reuzendiamant bevestigd wordt, zou de waarde onschatbaar zijn. Vleeschdrager: 'Niet alleen door de recordomvang, maar ook door de uitzonderlijke groene kleur. Een intens groene diamant zou volgens mijn lijsten wel twintigmaal zoveel waard zijn als een witte diamant. Ik heb onlangs nog l'Alqila moeten schatten, een lichtgroene steen van 70 karaat. Ik heb die geschat op 1,5 miljoen dollar per karaat. Stel dat je bij deze nieuwe steen vijftig procent gewicht verliest bij het slijpen, dan hou je nog 3500 karaat over. Als hij even goed afgewerkt zou zijn als l'Alqila, zou dat een totale schatting van ruim vijf miljard dollar betekenen! Maar dat is louter hypothetisch. Op zulke stenen valt gewoon geen prijs te plakken.'

Hoe grillig de prijsevolutie kan zijn, heeft Vleeschdrager zelf tot zijn verbijstering mogen ondervinden. De Tablet of Islam, de grootste zwarte diamant ooit (160 karaat), die ook in de hitlijsten van meest prestigieuze diamanten prijkt, staat op zijn naam. 'Twintig jaar geleden kochten wij een zwarte diamant uit Brazilië, een steen vol vergroeiingen en inslijpsels, pikzwart en zeer moeilijk om te bewerken. We hebben die in smaragdvorm geslepen, maar raakten hem niet aan de straatstenen kwijt. Op zekere dag is een juwelier uit Singapore toch geïnteresseerd, en we maken een prijs voor 500 dollar per karaat. Blij om ervan af te zijn. Nadien worden we gevraagd om er met de laser en in goudkleur de naam Allah op te schrijven. De steen wordt in Hongkong voor 1500 dollar verkocht. Later gaat hij naar iemand in de Arabische emiraten voor 15.000 dollar per karaat! (*lacht hartelijk*) Of dertig keer meer dan wij voor de Tablet of Islam gekregen hadden!'

'Zo'n diamant slijpen is kunst. Je leeft ermee, je ademt ermee, je slaapt ermee. Pure hypnose.'





DE STEEN VAN DE EEUW (BOVENAAN) Er is alleen een gsm-foto van de recordsteen.
BEROEMDE DIAMANTEN (ONDER) De Blue Hope, de Centenary en de Tablet of Islam.

DE BLUE HOPE

Grote diamanten zijn altijd door legenden en mythen omringd geweest, en vaak werd hen een kwalijke invloed toegemeten, zoals in het verhaal van de skaapskop. 'Geen wonder', lacht Eddy Vleeschdrager. 'De fabelachtige waarde ervan zet aan tot begeerte en bezitsdrang, en bijgevolg tot twisten en conflicten. Wie met een steen van miljoenen euro's pronkt, loopt natuurlijk meer risico's.' Het publiek kan sommige historische stukken nog bewonderen in musea zoals het Smithsonian Institution in Washington, het Louvre in Parijs en de Tower in Londen. Maar vele andere zitten, tot spijt van Eddy Vleeschdrager, in de kluizen van koningen, emirs, industriële magnaten en financiële groepen.

De Indiërs waren al acht eeuwen voor Christus de leveranciers van ruwe diamant, en bleven dat tot het midden van de achttiende eeuw. De legendarische stad Golconda was een belangrijke ruilmarkt voor diamanten en edelstenen. De beroemde Koh-i-Noor werd in de zestiende eeuw gevonden in de mijnen van Kollur en had lang een reputatie van onheilsbrenger. De meest beruchte diamant is echter de Blue Hope, die door de Antwerpse handelsreiziger Jean-Baptiste Tavernier omstreeks 1660 werd meegebracht. Hij verkocht de steen voor drie miljoen pond aan de zonnekoning Lodewijk XIV. Later verdween de Blue Hope tijdens de diefstal van de Garde-Meuble in Parijs in 1792. Hij dook weer op in 1830 en werd verkocht aan de bankier Henry Thomas Hope. In de loop der eeuwen stierven veel eigenaars van de saffierblauwe diamant een tragische dood.

In de achttiende eeuw raakten de Indiase diamantvelden stilaan in verval en werd Brazilië een belangrijke producent. Tot men in 1867 de eerste vondsten deed in Zuid-Afrika. Een van de eerste waardevolle stenen die daar ontdekt werden, was de Eureaka, iets later gevolgd door de Star of South Africa. Dat werd breed uitgesmeerd in de kranten en er ontstond een stormloop van fortuinzoekers, zoals de goldrush in Amerika. De enorme stroom stenen uit Zuid-Afrika maakte dat de diamant, die altijd voor de elite was voorbehouden, nu gedemocratiseerd werd, en leidde ook tot de enorme opbloei van de Antwerpse diamantindustrie in de twintigste eeuw. Vleeschdrager: 'Het diamantslijpen werd naar verluidt uitgevonden door de naar Antwerpen uitgeweken Bruggeling Lodewijk van Berkem eind vijftiende eeuw: op een schijf met diamantpoeder. En fundamenteel is er niet veel veranderd tussen de met de hand bediende slijpmolen van vroeger en het geautomatiseerde slijpen via de computer nu.' ▸

De Tulband van Tolkowsky

Unieke, grote diamanten zijn een kolfje naar de hand van de wereldbefaamde Antwerpse meesterslijper Gabi Tolkowsky, die tekende voor de grootste geslepen diamant ter wereld. Tot nu toe.

In het Antwerpse diamantkwartier aan het Centraal Station wordt veel gepraat over de 'groene gigant' in Zuid-Afrika, maar precieze informatie is er niet, tenzij de fax waarin Ernest Blom zegt de analyse voor zijn rekening te nemen. 'Een specialist, ik ken Blom', zegt de legendarische meesterslijper Gabi Tolkowsky, die op zijn bureau de foto van de reuzensteen heeft liggen. 'Maar wat ook de uitslag van zijn analyse is, de controverse over de steen is nu al een promotie voor onze sector. Ik sluit zeker niet uit dat het om een echte diamant gaat. Zelfs die scherpe kristalvorm is perfect mogelijk in de natuur. Ik hoop dat Antwerpse experts erbij betrokken worden. Dan wordt het een fantastisch verhaal van 7000 karaat voor onze noodlijdende industrie.'

Twee weken geleden was Gabi Tolkowsky nog met vakantie, toen hij het bericht kreeg over de vondst en hem de vraag gesteld werd of hij nu weer 'jaren in de kelder' zou moeten verdwijnen. Dat is een toespeling op de laatste beroemde diamanten – de Centenary en de Golden Jubilee – waar Tolkowsky eind jaren tachtig drie jaar aan gewerkt heeft in een speciaal gebouwde ondergrondse bunker van het concern De Beers in Johannesburg. Dit om alle omgevingsinvloeden – zoals trillingen of temperatuurschommelingen – volledig uit te bannen. Ook de instrumenten werden speciaal ontworpen en gebrevetteerd. Tolkowsky: 'De goudbruine Golden Jubilee van 545 karaat is nog altijd de grootste diamant in geslepen vorm ter wereld. Het was een lelijk eendje dat een sierlijke zwaan is geworden. De Centenary van 273 karaat is een kleurloze diamant van het zuiverste water, waarvoor ik me door een tulband van een Indiase maharadja heb laten inspireren. Hij was verzekerd voor 100 miljoen dollar. Hij heeft een ander mens van mij gemaakt.'

Gabi Tolkowsky: 'Een diamant is een transparante spiegel. Toen ik in de Centenary keek, zag ik mijn eigen gezicht op kubistische wijze vervormd. Het is misschien geen toeval dat het kubisme ontstaan is kort na het ophefmakende nieuws over de vorige grootste ruwe diamant ooit in 1905, de Cullinan.' Toen de Cullinan gekloven moest worden door de Amsterdamse diamantslijper Joseph Asscher, liep de spanning zo hoog op dat Asscher in katzwijm viel. Tolkowsky: 'Zo'n grote diamant slijpen is een kunst zoals muziek componeren. Het is een intens proces van metamorfose. Het is een hypnose voor de slijper. Je praat met de diamant: "Wat wil je later worden?" Je leeft met de diamant, je slaapt ermee, je ademt ermee. De diamant wordt je de baas. Tijdens mijn jaren in de ondergrondse kamer in Johannesburg werd ik er bijna letterlijk gek van. Ik kon alleen geestelijk ontsnappen door elke zaterdag naar een boekhandel te trekken. Dat heeft mij gered.'

Vorige week was Gabi Tolkowsky nog in Londen voor een onderwijsproject. Hij reist de wereld rond en heeft het drukker dan ooit. Om veiligheidsredenen wil hij niet op de foto. Hij is een neef van Marcel Tolkowsky, die de uitvinder is van de moderne briljantvorm van diamanten en die al in 1919 een boek schreef over de ideale slijpverhoudingen. Zelf staat Gabi Tolkowsky bekend als de uitvinder van een hele serie slijpvormen, zoals de beroemde *'flower cuts'* van de jaren tachtig. Hij meent dat de Antwerpse diamantindustrie de artistieke richting uit moet om een nichemarkt in deze geglobaliseerde sector in te nemen: 'De massaproductie van steentjes zijn we nu kwijt, maar de overblijvende slijpers moeten als topexperts én kunstenaars beschouwd worden. Zij zouden moeten samenwerken met de Academie voor Schone Kunsten hier. Dat is een stuk continuïteit dat ik nog voor Antwerpen zie. Het is er nog niet mee gedaan.'

Volgens expert Eddy Vleeschdrager zijn er maar een vijftal meesterslijpers ter wereld die een diamant van 7000 karaat zouden aankunnen, van wie een drietal in Antwerpen: Matrix, Hope of Africa, en Gabi Tolkowsky natuurlijk. Maar Tolkowsky wuift dat weg: 'Op mijn 68 jaar begin ik er niet meer aan, maar ik wil graag raad geven en mijn ideeën overbrengen. Elke diamant is een uniek individu. Ik verlang er uiteraard naar die reuzensteen in mijn handen te voelen. Een diamant is de beste warmtegeleider, die automatisch je lichaamstemperatuur aanneemt. Een stuk fluoriet doet dat niet. Het is nu aan jongere slijpers om naam te maken. Zo'n grote steen vormgeven kan alleen met een team van topexperts. Die steen zou naar Antwerpen moeten komen of toch in handen van Antwerpse experts moeten komen. Dat zou eens een positief verhaal voor onze sector kunnen worden.'

In 1903 ontdekte de prospector Thomas Cullinan een nieuwe, rijke mijn in de buurt van Pretoria, de Premier. Daar werd twee jaar later bij toeval de grootste diamant ooit gevonden, de ruim 700 gram zware Cullinan. Uit die Premiermijn zijn daarna ruim drieduizend stenen van meer dan 100 karaat gehaald, en liefst een kwart van alle stenen van meer dan 400 karaat. 'Als de huidige reuzensteen uit de Premiermijn afkomstig was, zou ik geneigd zijn het verhaal te geloven', zegt Eddy Vleeschdrager.

EVEN GEDULD A.U.B.

Hij haalt een koffer met replica's van beroemde diamanten boven en toont dat het grootste deel uit de Premiermijn komt. Uit welke mijn de nieuwe recordsteen afkomstig is, is niet bekendgemaakt, wat sommigen verdacht noemen. Maar volgens Eddy Vleeschdrager is discretie om veiligheidsredenen normaal in dit wereldje. Nee, wat hij verdacht vindt, is dat ruwe diamanten doorgaans een lelijke brok vormen, terwijl de steen van de gsm-foto een opvallend gepolijste indruk maakt. 'Een octaëder of achtvlak zo te zien, de basisvorm van een diamant. Dergelijke scherpe hoeken zie je bij kleine steentjes nog wel, maar hoe groter de steen, hoe minder. Bovendien is groen een uiterst zeldzame kleur voor diamanten. De combinatie van kleur, vorm en formaat lijkt mij zeer onnatuurlijk te zijn. Volgens mijn mening is het een blok fluoriet, dat je wel in deze vorm en kleur aantreft. Kortom: niets waard.'

In de pers van Zuid-Afrika stond vorige week dat de vondst gemeld werd door Brett Jolly, directeur van de obscure vastgoedmaatschappij Twopointfive Group en aandeelhouder van de mijn in kwestie. Dezelfde Brett Jolly zou eerder betrokken geweest zijn in een timesharingschandaal als directeur van de firma Holland Moorehouse, die in 2001 geliquideerd werd en achtduizend gedupeerde investeerders achterliet. Kortom, ofwel is het voor Zuid-Afrika de jackpot van de eeuw, ofwel de fopperij van de eeuw. De eerste veronderstelling werd vorige week alvast ernstig genomen door de gerenommeerde diamantexpert Ernest Blom, voorzitter van de Wereldfederatie van Diamantbeurzen. In een fax van 6 september maakte hij bekend dat hij aanvaard had de kwestieuze steen aan een analyse te onderwerpen en voortaan als woordvoerder op te treden in deze zaak: '*Wij zijn ons momenteel bewust van het enorme belang van de zaak en vragen u nog even geduld.*'

Voorlopig heeft Eddy Vleeschdrager nog niets vernomen van de uitslag van de analyse. 'Maar stel dat het waar is, dan zou ik het in elk geval niet aandurven om die steen te bewerken. Omdat zoiets door een team van topspecialisten met scanners, lasers en computers moet gebeuren. En niet omdat ik bang zou zijn van de vloek van de grote diamanten.' K